

Ob najnovejši gospodarski krizi, ki je zajela Evropo okoli leta 2008, so se ponovno odprla vprašanja o razmerjih med evropskimi središči in obrobji oziroma centri in periferijami. Kriza je namreč najhujše prizadela nacionalna gospodarstva Španije, Grčije, Portugalske in Irske, pa tudi Zahodnega Balkana. Za državljane države, kot je Slovenija, ki so v pridružitvi Evropski uniji in potem še območju evra videli potrditev svoje gospodarske razvitosti ter geografske in kulturne pripadnosti t. i. Srednji Evropi, je bilo soočenje z naraščajočimi družbenimi neenakostmi, padcem življenjskega standarda ter rigoroznimi varčevalnimi ukrepi, ki jih je sprejela domača vlada, hladen tuš na njihovo naklonjenost evropski skupnosti in upanje o boljšem življenju v njej. Vsakokratno ravnanje voditeljev velikih in centralnih evropskih držav ob kriznih trenutkih, ko se nenadoma odloča samo še v ožjem krogu znotraj EU, pa je postal očiten zunanji znak, da so tudi v političnem prostoru kljub deklarirani enakopravnosti nekatere članice EU bolj enakopravne od drugih.

Pokazalo se je, da je kljub priključitvi vzhodnoevropskih držav evropskemu trgu in njihovi "normalizaciji" po merilih Zahoda s t. i. tranzicijo, ostajajo kategorije Zahoda in Vzhoda še kako žive, hkrati pa je zmeraj bolj očitna tudi razlika med Severom in Jugom. Toda spremembe, ki se dogajajo ob prodoru neoliberalnega kapitalizma, niso enostavne in pregledne samo v razmerjih med državami, ampak tudi znotraj njih in preko njih. Neenakosti in nestabilnosti se pojavljajo znotraj vseh držav, tudi centralnih.

Zato stoji na začetku te publikacije¹ prispevek sociologinje Özge Yaka, ki predlaga preureditev modela center-periferija, ki je prvotno opozarjal na neenakosti med Zahodom in državami v razvoju, iz prostorske kategorije v relacijsko, ki bo lažje uvidela raznolike in nestabilne procese, ki potekajo v globalnem svetu. Sociologinja Ana Podvršič v naslednjem članku razkriva korenine sedanjih neenakosti tudi znotraj posameznih držav v maastrichtskih kriterijih, ki so postali ena ključnih politično-gospodarskih regulacij Evropske unije. Sociolog Rastko Močnik v svojem prispevku komentira izbrane podatke o družbeni neenakosti in procesih nasploh in posebej v Evropski uniji. Na koncu prikaže razmerja med delom, kapitalom in sistemskimi pritiski na primeru Slovenije od šestdesetih let 20. stoletja do danes.

Ko avtorji skušajo razumeti dinamiko odnosov med središči in obrobji, neizogibno naletijo na proces neoliberalizacije, ki ne zadeva samo gospodarstva in razrednih razmerij v družbi, ampak na denar in trg reducira tudi druga področja, kot sta kultura in umetnost. Zato v drugem delu te tematske številke posvečamo po-

¹ Prispevki so nastali po mednarodni konferenci Novi razmisleki o evropskih središčih in obrobjih, ki je potekala 17. septembra 2015 v Mariboru. Ob tej priložnosti se zahvaljujem Borisu Vezjaku, uredniku za kritično misel pri Dialogih, za opravljeno ogromno delo pri iskanju in vabljenju predavateljev in strokovnjakov, ki se ukvarjajo s problematiko razmerij med centri in periferijami.

zornost novim razmerjem med centri in periferijami na področju kulture. Kulturni analitik Jim McGuigan kritično analizira t. i. kulturne vzpodbude, s katerimi želi kulturna politika blažiti učinke neoliberalne deindustrializacije, a se kažejo samo kot še ena neoliberalna rešitev za neoliberalne težave, ki deluje v korist razreda poklicnih menedžerjev. Kulturni zgodovinar Alex Drace-Francis v pregledu zgodovinskih premislekov o evropski identiteti opozori na koncepte odnosov med centri in periferijami od klasične postkolonialne teorije, po kateri je evropskost zgrajena kot nasprotje neevropskosti Drugega, do današnjega komparativnega razumevanja odnosov med centri in periferijami na območju Evrope. Komparativist Marko Juvan na primeru Prešernovega Krsta pri Savici pokaže, kako so periferne evropske literature v 19. stoletju svojo nacionalno identiteto utemeljevale na epu kot privilegirani formi klasičnega pisanja, medtem ko so jo centralne in etablirane literature demonstrirale z romanom kot popularno formo modernega pisanja. Komparativistka Simona Škrabec se na koncu dotakne še neuravnoteženosti svetovnega literarnega prostora, kjer že sam pojem svetovne književnosti nosi v sebi strukturo hierarhično urejenih povezav, praktično pa se kaže tudi pri povezovanju in medsebojnem komuniciranju s pomočjo literarnih prevodov.

Emica Antončič
urednica